

UDK: 821.512.133.

Zavqiddin SUVONOV,
DTPI O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, filologiya fanlari doktori

DTPI professori, filol.f.d B.Suyunov taqrizi asosida

BADIIY MATN FILOLOGIK EKSPERTIZASI MUAMMOSINING O'RGANILISHI

Аннотация

Badiiy matnni lingvistik tahlil qilishda, birinchidan, maqsad va kutilayotgan natija ahamiyatli hisoblanadi. Matnni lingvistik tekshirishning filologiya fanlari tizimidagi o'rni ham o'ta muhim. Badiiy matn va adabiy tilni lingvistik tahlil qilish ular orasidagi mushtarak va ayro jihatlar hamda tahlilning uslubiy turlarini ekspertiza qilish – kun tarkibidagi masalalardandir.

Kalit so'z: filologik ekspertiza, Klassik bosqich, Struktur bosqich, Kontekstual bosqich, Fanlararo bosqich, Kriminalistik bosqich.

STUDY OF THE PROBLEM OF PHILOLOGICAL EXPERTISE OF LITERARY TEXTS

Annotation

In the linguistic analysis of literary texts, the purpose and expected outcomes are of primary importance. The role of linguistic examination within the system of philological sciences is also highly significant. Linguistic analysis of literary texts and the literary language – Including their common and distinctive features, as well as the methodological types of analysis - remains one of the key issues in contemporary expert studies.

Keywords: philological examination, classical stage, structural stage, contextual stage, interdisciplinary stage, forensic stage.

ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА

Аннотация

При лингвистическом анализе художественного текста в первую очередь важны цель и ожидаемый результат. Также чрезвычайно важно место лингвистического исследования текста в системе филологических наук. Лингвистический анализ художественного текста и литературного языка, выявление их общих и отличительных черт, а также экспертиза различных методологических подходов к анализу – относятся к актуальным вопросам современности.

Ключевые слова: филологическая экспертиза, классический этап, структурный этап, контекстуальный этап, междисциплинарный этап, криминалистический этап.

Tarixiy nuqtai nazardan badiiy matn filologik ekspertizasi taraqqiyoti ham o'ziga xos tadrijiylikka ega. Aniqroq aytganda, mazkur soha hozirga qadar rivojlanish jarayonida bir necha bosqichlarini bosib o'tdi hamda ularning har biri o'z vakillariga ega bo'ldi.

1. Klassik bosqich (XIX asr)da filologiya ekspertizasi til va adabiyotni o'rganishga, shuningdek, asarlar muallifini aniqlashga qaratilgan, asosiy vakillari Karl Leymbax, Yakob Grimm, Avgust Shlegel edi.

2. Struktur bosqich (XX asr)da filologik ekspertiza asarlarning shakili, mazmuniy va g'oyaviy tuzilishini o'rganish bilan bir qatorda ramziy ma'no va metafora tahliliga ham e'tibor qaratib boshladi. Bu bosqichning asosiy vakillari Vladimir Propp, Roman Yakobson, Klod Levi-Stroslar edi.

3. Kontekstual bosqich (XX asr)da filologik ekspertiza asarlar mazmunini o'rganish bilan bir qatorda ular yaratilishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, madaniy va tarixiy omillarni tahlil qilishga ham e'tibor qaratib boshladi. Bu bosqichning asosiy vakillari Mixail Baxtin, Rolf Teylor, Edvard Seid edi.

4. Fanlararo bosqich (XXI asr)da filologik ekspertiza e'tiborini madaniyatshunoslik, sotsiologiya, psixologiya kabi boshqa fanlarning usul va yondashuvlaridan foydalanishga qaratib boshladi. Bu bosqichning asosiy vakillari Andrey Zaliznyak, Leonid Borodkin, Andrey Lixachev.

5. Kriminalistik bosqich (XXI asr)da umuminsoniy qadriyatlarga zid sanaladigan va qoralanadigan kamsitish, tahqirlash va ayirmachilik, kashandalik, giyohvandlik, alkogolizm, tajovuz va zo'rvonlik targ'ibi, pedofiliya, diniy hukmlarning noto'g'ri talqini, tinchlik va osoyishtalikka zid

g'ayriinsoniy, g'ayriqonuniy g'oya va g'ayriilmiy qarashlarni ilgari surish yoki ilmiy haqiqatni buzib tasvirlash, shaxsni obro'sizlantirish kabi holatlarni aniqlash ahamiyat kasb etmoqda.

Badiiy matnning filologik ekspertizasi muhim faktlarni aniqlash va ekspertga qo'yilgan savollarga javob berishga qaratilgan nutq jarayoni hamda ularni adabiy.

Badiiy matnning filologik ekspertizasi xususida fikr yuritilgan ekan, buning uchun lingvistik nazariyalarga asoslangan holda lingvistik obyektlarni o'rganish metodologiyasini ishlab chiqish zarur. Lingvistik tekshiruv obyekti nutq faoliyati mahsulotlari: so'z, matn va boshqalardan iborat bo'ladi.

Badiiy matnning filologik ekspertizasini o'tkazish uchun amaliy filologiya nuqtayi nazaridan zarurat bor. Ko'pincha, sud ishlarini ko'rib chiqish va hal qilish jarayoni huquqiy dalillarni aniqlash uchun ahamiyatli hisoblanadi. Aksariyat hollarda bu termin "filologik ekspertiza", "sud-filologik ekspertiza", "tibbiy ekspertiza" tushunchasi bilan bir ma'noda qo'llanadi. Bu qo'yilayotgan vazifalar amaliy filologiya uchun obyekt vazifasini o'taydi. UzA muxbirining professor B.Mengliyev bilan "O'zbek tili o'ladimi?" suhbat-maqolasida mutaxassis tomonidan shunday fikrlar ilgari suriladi: "... yuridik shaxslarning ushbu fan yo'nalishlariga homiylik xizmatini joriy qilish va buning uchun ularga imtiyoz va qulayliklar yaratilishi kerak. Holbuki, yangi asrda faqat amaliy tatbiqqa ega, natijalarini iste'molchilar so'raydigan va ularga ijtimoiy-iqtisodiy samara taklif etadigan tilshunoslik o'z kuchi bilan yashashga haqli" [1]. Mutaxassisning fikriga monand, biz ilgari surayotgan g'oya,

ya'ni badiiy matnning filologik ekspertizasi ham amaliy filologiya va adabiyotshunoslikda ilmiy yechimini kutayotgan bir hodisa hisoblanadi.

K.I.Brinevning tadqiqotiga monand: "Dalillarga asoslangan vositalardan biri sifatida filologik ekspertiza qonuniy ahamiyatga ega. Bunda faktlarni aniqlash uchun vakolatli organ tomonidan ekspert tayinlanadi. Unga faoliyatning badiiy yoki lingvistik matnning huquqiy tabiati bilan bog'liq muayyan vazifalar yuklatiladi. Bunda ko'ndalang turgan vazifalar quyidagilar:

og'zaki yoki yozma matnning semantik mazmunini talqin qilish uchun hujjatni o'rganish;

ularning poetik o'ziga xosligi, shuningdek, qarama-qarshi belgilar bilan aralashtirish darajasini (fonetik, semantik, badiiy va grafik xususiyatlarga ko'ra) o'rganish;

og'zaki belgini o'z ichiga olgan yetakchi unsumni ishlab chiqish. Badiiy matnning filologik ekspertizasi huquqiy maqsadni hisobga olgan holda quyidagi guruhlariga ajratiladi:

sha'ni, qadr-qimmati va obro'sini himoya qilish masalalari, mualliflik huquqi bo'yicha bahsli matnlarni tekshirish;

tuhmat ayblovi aks etgan matnlarni o'rganish" [2];

haqorat qilish, hurmatsizlik ayblovlari orqali adabiy nutq jarayonini tekshirish. Shulardan kelib chiqib, hozirgi ishda badiiy matnga lingvistik tadqiqot obyekti sifatida qaraladi va uning lingvistik aspektidagi o'ziga xosligiga e'tibor qaratiladi. Badiiy matnning filologik ekspertizasi tushunchasi orqali matn ekstralingvistik va lingvistik ma'nolarning ko'p darajali tizimini aniqlashda turli xil yondashuvlarga asoslanishi ham o'rganiladi.

Badiiy matnning filologik ekspertizasi jarayonida har qanday so'zga, bir tomondan dunyo haqida, boshqa jihatdan nutq faoliyati subyekti ruhiy holatlari to'g'risida ma'lumotlar kodlanadi. "Nutq jarayoni subyekti dunyoning bir qismi bo'lganligi sabab, uning ruhiy holatlari haqidagi ma'lumotlar obyektiv bo'ladi. Aksincha, kriminal dunyo ma'lum bir guruh a'zolari tomonidan qabul qilinganligi va shu bilan qayta ishlanganligi sabab, nutq xabarida kodlangan dunyo haqidagi ma'lumotlar ham subyektiv ma'lumot hisoblanadi. Albatta, bunday formulalar ishlarning haqiqiy holatiga hech narsa qo'shmaydi, faqat subyekt va obyektiv so'z yoki matnlardan foydalanish xususiyatiga ega bo'ladi"[3]. Ishlab chiqilayotgan nazariy omil uning "tomon" yoki "jihat" toifasiga nisbatan haqiqat deb tan olinishini talab qilmaydi. Taqdim etilgan lingvistik nazariyani yuqoridagi ma'noda taqdim etishning iloji ham yo'q.

Ishda ko'ndalang turgan ilmiy muammoning tabiati filologik ekspertizada yuzaga keladigan aniq amaliy ishlarni hal qilishga qaratilgan. Haqiqiy shaklda tuzilgan barcha ekspert muammolarini istisno qilishga harakat qilinadi. Masalan, "tahdid nima?" yoki "haqorat nima?" va ularni haqiqat yo yolg'on faktlar bilan bog'liq muammolar sifatida ko'rsatishga uriniladi.

Badiiy matnni filologik ekspertizadan o'tkazishning o'ziga xos tamoyillari mavjud. Ularni murakkablik, ilmiylik, obyektivlik, yaxlitlik, muvofiqlik, kasbiylik tamoyili asosida ham kuzatish mumkin.

Murakkablik tamoyili. Filologik ekspertiza asarning adabiy, lingvistik, tarixiy va boshqa jihatlarini tahlil qilishni o'z ichiga olgan kompleksda amalga oshirilishi kerak.

Ilmiylik tamoyili. Filologik ekspertiza ilmiy uslub va tamoyillar asosida, zamonaviy texnologiya va vositalardan foydalangan holda amalga oshirilishi kerak.

Obyektivlik tamoyili. Filologik ekspertiza asarning yaratilishi va idrok etilishiga ta'sir etuvchi barcha omillarni hisobga olgan holda, xolislik va subyektivliksiz amalga oshirilishi kerak.

Yaxlitlik tamoyili. Filologik ekspertiza asarning yaxlitligi, uning kompozitsiyasi, uslubi va tilini, shuningdek,

uning qismlari va elementlari o'rtasidagi munosabatni hisobga olishi kerak.

Muvofiqlik tamoyili. Filologik ekspertiza dolzarb va jamiyatning zamonaviy talablariga javob beradigan amaliy ahamiyatga ega bo'lishi kerak.

Kasbiylik tamoyili. Filologik ekspertiza adabiyotshunoslik, tilshunoslik va til va madaniyatga oid boshqa fanlar bo'yicha chuqur bilim va tajribaga ega bo'lgan yuqori malakali mutaxassislar tomonidan amalga oshirilishi lozim.

Matnning tilshunoslikda o'rganilishi XX asrning 60-70-yillarida boshlandi. A.A.Potebnya "nutq faqat gaplardan emas, balki gapdan katta birliklardan iborat ekanligini" [4] qayd etdi. Matnning mazmuniy ta'rifiga bag'ishlangan ko'plab olimlarning fikri mavjud. I.R.Galperinning ta'kidlashicha, "matn nutq yaratilish jarayonining ishi, yozma hujjat shaklida obyektivlashtirilgan, sarlavha va turli xil leksik, grammatik, jihatdan birlashtirilgan bir qator maxsus birliklardan (superfeys birliklari) iborat. U mantiqiy va stilistik nuqtayi nazardan bog'lanadi hamda pragmatik munosabatga ega"[5]. Matnning asosiy xususiyatlari maxsus lingvistik birlik sifatida to'liqlik, izchillikda (grammatik va semantik jihatdan) namoyon bo'ladi. I.R.Galperin matnning "informativlik, prospekt, retrospektivlik, artikulyativlik, bitishuv, modallik, davomiylik, to'liqlik, subtekst kabi kategoriyalari"[6] ga ishora qiladi. Uning fikricha, matnning to'liqligi va mazmuni toifalariga alohida e'tibor qaratilib, to'liqlik mutlaq tushuncha ekanligini va faqat fikrning matn tarkibida tugallanishi kerakligini ta'kidlanadi. Uning fikrini to'ldirgan holda L.M.Loseva yozadi, "Bu tushunchani to'g'ri anglash uchun barcha matnlarga xos xususiyatlardan kelib chiqish kerak, ya'ni:

1) matn – yozma xabar;

2) matn – tarkibiy tugallanganligi bilan ahamiyatli;

3) badiiy matn – muallifning xabarga munosabatini ifodalaydi" [7]. L.N.Murzin va A.S.Shtern esa matnni, o'z navbatida, turli darajadagi birlikdan iborat bo'lgan gap qatori deb ta'riflaganlar. "Bu tadqiqotchilar turli darajadagi matnning ikkita asosiy xususiyatini ko'rib chiqadi, u – izchillik va yaxlitlik. Bunday aloqa matn xususiyati bilan bog'liq, uning ikki turi mavjud: ichki ulanish (ichki, semantik) va qo'shimcha ulanish (tashqi, qamrab oluvchi, matnning mohiyatli tomoni, birinchi navbatda tovush va harf)" [8]. Tadqiqotchilarning qarashlarida, matn tarkibiy qismlarining uyg'unligi, hech bo'lmaganda belgi orqali yo'naltirilgani va muallifning niyati bilan uyg'unligida ko'rinadi. Butunlik – matnni tegishli pragmatik munosabatlarda ifodalash bilan bog'liqligi ko'rsatiladi. Chunki I.R.Galperin matnning retrospektivasi haqida yozgan risolasida, u maqsadning retlarini nazarda tutgan. "Ba'zi hollarda keyingi komponentlar avvalgilari bilan uyg'un (retrospeksiya), boshqalarida esa, aksincha, avvalgilari keyingilari bilan bog'liq (prospekt) bo'ladi" [9], deydi. M.Lotmanga ko'ra, "badiiy matn dunyoning muayyan modeli, san'at tilidagi ma'lum bir xabar, u modellashtirish tizimiga aylanish xususiyatiga ega" [10]. Muallif obrazi badiiy matn ichidagi jarayonni tashkil qiladi. "Bunda san'at asarlari aks ettirilgan muayyan obyekt haqidagi nuqtayi nazar muallifning maqsadi hisoblanadi. Shunday qilib, "muallif adabiy asar matnida dunyoni shaxsiy idrok etishini ifoda etadi va atrofdagi real hayotga baho beradi degan xulosaga kelinadi" [11]. Bunda "Adabiy asardagi obrazlar hayotdagi kishilarning fe'l-atvorlari, xarakteriga muvofiq kelishi, eng asosiysi, hayotiy bo'lishi talab qilinadi" [11].

Ijodkorning hayotni obrazli o'zlashtirishga bo'lgan sintetik yondashuvi va shaxsiy munosabatini chambarchas bog'liqlikda o'rgangan ma'qul. Ijodkor o'z asarlarini his-tuyg'usiz, sovuqqon kuzatuvchi sifatida emas, olamda ro'y beradigan voqealar, chuqur tashvishlantiradigan hayot va uning rivojlanishi, muammolari bilan faol qiziqadigan inson

sifatida yaratadi. “Alohida diqqatga sazovor voqealar, inson hayotining turli jarayonlari ijodkor e'tiborini jalb qilganda, ijodkor ularni umumiy mazmuni, rivojlanishi va ayni paytda individual dunyoqarashi nuqtayi nazaridan ko'rib chiqadi. Aynan shu joyda ijodkorning borliqqa shaxsiy munosabati va sintetik yondashuvi kesishib o'tadi” [12]. Ularning ikkovi ham hayotni konkret obyekt sifatida ifodalaydi.

Badiiy asardagi voqea-hodisalar bayonida qahramonlar xatti-harakati haqida kimdir hikoya qiladi. Bu shakl mumtoz adabiyotimiz namoyandalari faoliyatida ham ko'zga tashlanadi. “Badiiy asarda obrazlar xatti-harakati va nutqiy munosabatlarini boshqarib turadigan keng qamrovli nutq shakli ahamiyatli. Har qanday nutq o'z subyektiga ega bo'lgani kabi shu nutqning ham egasi mavjud bo'ladi. U epik asarlarda roviy, hikoyachi, bayonchi, muallif tarzida namoyon bo'ladi. Bu kabi shakllar kitobxonda muallif obrazi haqidagi taassurotni paydo qilishi tabiiy” [13].

Bayon xolisona olib borilgan asarlarda muallif shaxsi ishtiroki o'quvchi uchun sezilmasa-da, mutolaa jarayonida muallif haqidagi umumiy tushuncha shakllana boradi. Unda, “birinchidan, muallif manerasini, borliqqa subyektiv munosabatini odamlar xarakteri haqidagi tushunchasini ang'lay boramiz. “Asar yaxlit badiiy sistemasini tashkil etuvchi barcha uslubiy vositalarni o'zaro bog'lovchi, ularni ma'lum maqsadda uyushtiruvchi kuch muallif obrazidir” [14]. Asarda harakatlantiruvchi kuch bayonchi nutqi, u g'oyaviy ma'no tashishda va avtor maqsadini ro'yobga chiqarishda asosiy tarkibiy qism vazifasini o'taydi. Bayonchini muallifdan ajratib tasavvur qilish mumkin emas. Muallif uchun san'atning eng muhim xususiyati – asarning emotsionalligi. U kamida ikki manba — ijodkorning ijod obyektiga aniq va ehtimol ko'zda tutilgan olamga bo'lgan munosabatidan kelib chiqadi. “Ijodkorning voqelikka bo'lgan emotsional munosabati, – deb yozadi, Xrapchenko – uning dunyo ehtiyojlari va tashvishlari, mukammallikka bo'lgan intilishlari bilan chambarchas bog'liq” [15]. Asar emotsional jihatdan boyligining ikkinchi manbayi – bu odamlar turli his-tuyg'ularining ifodasi. Birinchi manba san'atning tasviriy turlarida, ikkinchi manba esa san'atning ifodali turlarida ustunlik qiladi.

Nasrda muallif obrazini o'rganishda bayon shakli muhim. Olimlar bayon shaklini ikki xil tasnif qiladi: “... shartli ravishda epik va sahnaviy bayon” [16].

1. Epik bayonda muallif tomonidan boshqarilayotgan obrazlar uning o'rnini bildirib turadi. Bunda muallif kitobxonni voqealar yuz berayotgan makon va ular dunyosida harakatlanayotgan tirik jon bilan tanishtiradi. Qahramonlarni qanday tushunish mumkinligini aytadi. Ularning nafaqat tashqi qiyofasi, balki ma'naviy dunyosi, individual qarashlarini ham oydinlashtira boradi. Asarda muallif hukmronligi uning har bir elementini yuzaga chiqarishda ko'maklashadi.

2. “Sahnaviy bayonda muallif hikoya qilayotgan voqea, harakatlar va bayonchi nutqi qorishuvi orqali remarkalarda aks etadi. Bu uslub ko'proq dramatik asarlarda uchraydi. Bunda tavsif asosiy o'rin egallamaydi, uning vazifasini imo-ishoralar bajaradi” [17].

Nasriy asarlarda epik va sahna bayonlarning qo'shiluvi natijasida tasvirning kuchayishi e'tiborni tortadi. Shu o'rinda adabiyotshunos O'ral Nosiroy bayon shakli tasnifida “kinematografik bayon ham mavjudligini qayd etganini ta'kidlab o'tish joiz. Unga ko'ra voqelik qisqa-qisqa ammo yorqin tasvirlanadi, muallif obrazining borligi sezilmaydi” [18].

Asarning bayon shaklida muallif obrazi bilan roviy obrazi tabiatini aniqlash oson kechadigan hodisa emas. Bunda muallifning roviy sifatida borliq tasviriga munosabati, syujet yo'nalishi, obrazlar sistemasi, asar kulminatsiyasida qo'yilgan qahramon taqdiri, yozuvchi uslubi, asar janri va boshqa unsurlar ham muhim sanaladi. Roviý obrazining tabiati muallifning tasvir obyektiga munosabati va u yashayotgan muhitga bog'liqligini ko'rsatadi. Shunga ko'ra bayon shakli asar kompozitsiyasi asosida turadi. Bayon uslubi qahramon nutqi bilan bir maqsadda muvofiqlashadi.

Ayrim rus olimlari epik asarlarda muallif obrazini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlarida bayonni to'rt turga ajratib, birinchi turga birinchi shaxs tomonidan olib borilgan bayonni kiritadi va uni “bayonchi – avtor (voqealarning bevosita guvohi yoki ishtirokchisi) amalga oshiradi, bu birinchi shaxsdagi bayonchidir” [19] deya ta'kidlaydi. A.A.Nesterenko o'z tadqiqotida muallif obrazi o'rniga bayonchini tavsiya etadi. Bu borada esa u L.I.Timofeyev qarashlariga tayanadi. U esa V.Vinogradovning “muallif obrazida badiiy asar uslubining barcha belgi va xususiyatlari birlashadi” [20] tarzidagi fikriga qarshi chiqadi. U bayonchi obrazini “... bayonchi obrazi avtor nutqi yordamida asarda tasvirga tortilgan bayonchi obraziga mos kelishi ham, mos kelmasligi ham mumkin. U yozuvchining individualligi bilan bevosita bog'liq bo'lmagan obraz bo'ladi. Shuning uchun ham biz bayonchi obrazi tushunchasidan foydalanamiz” [21] degan fikrni ilgari suradi. Aslida muallif obrazining bayonchi bilan aynan o'xshashligi asosiy masala emas, “balki asarning yaxlitligini ta'minlash asardagi barcha obrazlarni aniq bir g'oyaviy-badiiy niyat yo'lida uyushtirilishi, tasvir ko'lamining badiiy qimmatini yuzaga chiqarishi va o'zining badiiy fenomen sifatida qay darajada shakllanganligi muhim” [22].

Zamonaviy amaliy til va adabiyotshunoslikda matn tushunchasi “Ko'p qirrali ta'lim jarayonining vizual belgilar ketma-ketligi bo'lgan og'zaki yoki yozma nutq mahsuli sifatida olimlar e'tiborini tobora ko'proq jalb etmoqda. Filologik ekspertizaning so'nggi yutuqlari, ayniqsa, kognitiv tadqiqotlar ushbu konsepsiyani sezilarli darajada to'ldiradi. Badiiy matn orqali nutqni nafaqat yozma ravishda, balki og'zaki shaklda ham amalga oshirish mumkin deb qaraladi. Matn ekspertizasining shakllanish evolyusiyasi muammosi tilshunoslik, adabiyotshunoslik, poetika kabi ko'plab fanlarning atrofida birlashadi va yangi “badiiy matnning filologik ekspertizasi” deb nomlangan maxsus sohasini tashkil etadi” [23]. Biroq bu jarayonda matnning tarkibiy-semantik va kommunikativ-semantik tashkil etilishining murakkabligi bilan izohlanadi. Mazkur tushunchada turli xil matn turlari va shakllari mavjudligi sababli “badiiy matn” terminining barqaror ta'rifi mavjud emas. Mazkur tadqiqot oldidagi muammo ham shundan iborat.

ADABIYOTLAR

1. Бахтиёр Менглиева савол: “Ўзбек тили ўладими?” (<https://uza.uz/uz>)
2. Бринев, К.И. Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза. Монография / – Барнаул: АлтГПА, 2009. – С. 221.
3. Бринев, К.И. Теоретическая лингвистика и судебная лингвистическая экспертиза. Монография / – Барнаул: АлтГПА, 2009. – С. 225.
4. Потебня А.А. Мысль и язык. Подготовка текста Ю.С.Рассказова и О.А.Сычева. М.: Лабиринт. 1999. – С. 30.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: КомКнига, 2007. – С. 112.
6. Гинзбург Л.Я. Новое литературное обозрение. — 2001. — № 3 – С. 106-109.
7. Лосева Л.М. Как строится текст: пособие для учителей. - Москва: Просвещение, 1980. – С. 96.
8. Лотман Ю.М. Семиотика культуры и понятие текста. – Таллинн: Александра, 1992. - С. 129-132.

9. Мурзин Л.Н., Штерн А.С. Текст и его восприятие / - Свердловск: Изд-во Урал. 1991. – С. 9.
10. Нестеренко А.А. Авторская позиция в повествовательном произведении: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Москва: 1970. – С. 22.
11. Носиров Ў. Ижодкор, шахс, бадиий услуб, автор образи. – Тошкент: Фан, 1987. – Б. 155.
12. Суванов З. Тоғай Мурод насрида образлар поэтикаси. – Тошкент: 2019. PhD дисс. – Б.37
13. Храпченко М.Б. Горизонты художественного образа. – Москва: Художественная литература, 1986. – С. 71.
14. Храпченко М.Б. Горизонты художественного образа. – Москва: Художественная литература, 1986. – С. 86.
15. Виноградов В.В. Проблема авторства и теория стилей. – Москва: 1961. – С. 34.
16. Тимофеев Л.И. Советская литература. Метод, стиль, поэтика. – Москва: 1964. – С. 227.
17. Штайн К.Э. Повседневное-художественное мышление: отечественная ономато-поэтическая парадигма// Этика и социология текста: Сб. статей научно-методического семинара «TEXTUS». Вып. 10. – СПб.Ставрополь: СГУ, 2004. – С. 4.
18. Ўша асар. – Б. 156.
19. Суванов З. Тоғай Мурод насрида образлар поэтикаси. – Тошкент: 2019. PhD дисс. – Б.40.
20. Нестеренко А.А. Авторская позиция в повествовательном произведении: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Москва: 1970. – С. 22.
21. Виноградов В.В. Проблема авторства и теория стилей. – Москва: 1961. – С. 34.
22. Тимофеев Л.И. Советская литература. Метод, стиль, поэтика. – Москва: 1964. – С. 227.
23. Суванов З. Тоғай Мурод насрида образлар поэтикаси. – Тошкент: 2019. PhD дисс. – Б.41.